

บทที่ 3

แนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อทางการเมือง กับการพัฒนาทางการเมืองและประชาธิปไตย

เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อทางการเมืองตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยเรื่องนี้ ในบทนี้จะได้ศึกษาถึงความหมายลักษณะหรือรูปแบบ ตลอดจนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ อนึ่ง เนื่องจากความเชื่อทางการเมือง เป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมือง ดังนั้น ในบทนี้จะได้สำรวจแนวคิด และผลการศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมทางการเมือง โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางการเมือง และความเชื่อในวิธีการประชาธิปไตย

ความเชื่อทางการเมือง

ความเชื่อทางการเมือง (political beliefs) เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อ (beliefs) ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับทัศนคติ และความเห็น แต่แตกต่างกันในระยะเวลาของการเกิดและการยอมรับ

ความเชื่อ (Beliefs) คือ ความคิดที่อยู่ในจิตใจโดยชักทางเลือกอื่นออกไป และถือว่าความคิดนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง¹ สำหรับ Rostow เห็นว่า ความเชื่อเป็นกลุ่มของความคิดที่คนใช้อธิบายสภาพการณ์ของโลก² ความเชื่อทางการเมืองจึง

¹ Morris R. Cohen, "Belief," Encyclopaedia of the Social Science Vol. I, 1937, p. 500.

² คุ William T. Bluhm, Ideologies and Attitudes : Modern Political Culture (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall, Inc., 1974), pp. 5 - 6.

หมายถึง ภาพพจน์ที่ประชาชนมีเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางการเมืองของโลก³ ความเชื่อแตกต่างจากค่านิยม (values) ตรงที่ความเชื่อเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นจริงหรือเป็นไปได้ ที่เรียกว่า "is" แต่ค่านิยมเป็นเรื่องของความควรจะเป็น ที่เรียกว่า "ought" ดังนั้น ความเชื่อจึงมักจะสร้างพื้นฐานทางจิตใจ สำหรับการยอมรับของค่านิยมระบบใดระบบหนึ่ง⁴

จากการศึกษาของ Rokeach เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะทางอำนาจนิยม (authoritarian personality) พบว่า ความแตกต่างขั้นพื้นฐานของบุคลิกภาพอยู่ที่ระบบความเชื่อของแต่ละบุคคลที่เป็นแบบเปิด หรือแบบปิด (Open - Closed System) ระบบความเชื่อ (belief system) ประกอบด้วย ความเชื่อทั้งหมด สมมุติฐาน และการอธิบาย ซึ่งแต่ละคนยอมรับว่าเป็นความจริง ในทางตรงกันข้ามระบบความไม่เชื่อ (disbelief system) ก็ประกอบไปด้วยความเชื่อทั้งหมด สมมุติฐาน และการอธิบายที่บุคคลยอมรับว่าไม่เป็นความจริง⁵ ตามความเห็นของ Rokeach ระบบความเชื่อแยกได้เป็น 3 มิติ คือ ความเชื่อ - ความไม่เชื่อ (The belief - disbelief) ส่วนกลาง - ส่วนรอบนอก (The central - peripheral) และความคิดคำนึงเกี่ยวกับเวลา (The time perspective) ได้แก่ การคิดไกล คิดไกล คิดแคบ หรือคิดอย่างกว้างขวาง เป็นต้น

³Ibid., pp. 6 - 7.

⁴Loc. cit.

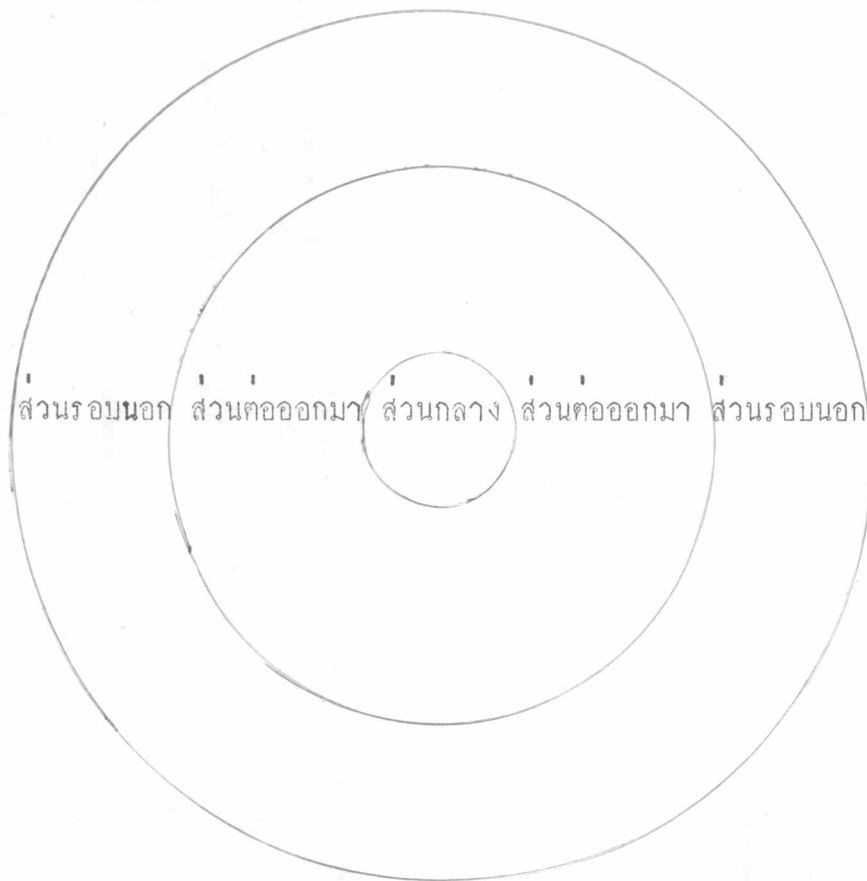
⁵Milton Rokeach, The Open and Closed Mind (New York : Basic Books, 1960), p. 57, quoted in Pornsak Phongphaew, "The Political Culture - and - Personality of the Laotian Political - Bureaucratic Elite," Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Oklahoma, 1976, p. 186.

ส่วนกลาง - ส่วนรอบนอก (The central - peripheral) มีองค์ประกอบ 3 อย่าง

- (1) ส่วนกลาง ล้อมรอบด้วยความเชื่อพื้นฐาน (basic beliefs) เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของโลก ของตนเอง และของคนอื่น ๆ
- (2) ส่วนที่ออกมา ประกอบด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจบังคับ (authority) และมีบุคคลที่ใช้อำนาจบังคับบุคคลอื่น
- (3) ส่วนรอบนอก เป็นความเชื่อเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

รูปที่ ๑

แสดงลักษณะความเชื่อ ส่วนกลาง - ส่วนรอบนอก

ลักษณะ 3 มิติ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากส่วนแคบไปสู่ส่วนกว้าง ส่วนที่แคบคือ ความคิดคำนึงเกี่ยวกับเวลา (The time perspective) แสดงถึงเวลาในช่วงหนึ่ง และส่วนที่กว้าง หมายถึง ลักษณะการขยายขององค์ประกอบ 3 อย่างของ The central - peripheral ทั้งที่กล่าวมาแล้ว

ส่วน The belief - disbelief หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่าง ส่วน 2 ส่วน ที่แตกต่างกันในระดับความเชื่อที่ยอมรับแล้ว กับความเชื่อที่ถูกละทิ้งไป (ความไม่เชื่อ) การแยกความเชื่อ - ความไม่เชื่อ ทำได้โดยดูที่ระดับ (degree) ของความรู้ที่แต่ละบุคคลมีอยู่ เกี่ยวกับความเชื่อ และความไม่เชื่อของเขา และระดับของความคลายคลึงเกี่ยวกับความไม่เชื่อ⁶ อย่างไรก็ตาม Rokeach ได้เห็นว่าความแตกต่างในจิตใจแบบเปิด และแบบปิด (Open - versus - closed minded) เป็นพื้นฐานของความแตกต่างของความเชื่อ มากกว่าระดับของความรู้ ซึ่งเขาได้สรุป ลักษณะของระบบเปิด - ปิด (open - closed system) ไว้ดังนี้⁷

ความเชื่อ - ความไม่เชื่อ

(Belief - Disbelief Continuum)

เปิด

1. การปฏิเสธความไม่เชื่อไม่เป็นสิ่งสำคัญนัก
2. มีการติดต่อเกี่ยวพันกันระหว่างระบบความเชื่อและความไม่เชื่อ
3. มีความขัดแย้งในระดับความแตกต่างระหว่างระบบความเชื่อและความไม่เชื่อเพียงเล็กน้อย
4. มีความแตกต่างค่อนข้างสูงในระบบความไม่เชื่อ

ปิด

1. การปฏิเสธความไม่เชื่อมีความสำคัญค่อนข้างสูง
2. ระบบความเชื่อและความไม่เชื่อต่างคนต่างอยู่อย่างโดดเดี่ยว
3. มีความขัดแย้งในระดับของความแตกต่างระหว่างระบบความเชื่อและความไม่เชื่อมาก
4. มีความแตกต่างค่อนข้างต่ำในระบบความไม่เชื่อ

⁶Ibid., p. 34.

⁷Ibid., pp. 36 - 39, 55 - 56.

ส่วนกลาง - ส่วนรอบนอก

(Central - Peripheral Dimension)

เปิด

1. ความเชื่อค้ำเติมที่มีต่อโลกหรือ
สถานภาพของตัวเองในทางเป็น
มิตร
2. ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจ และ
เกี่ยวกับประชาชนต่อระบบ
อำนาจ ไม่มีผลต่ออำนาจอย่าง
สมบูรณ์ ความเห็นควย หรือไม่
เห็นควยในอำนาจของประชาชน
ไม่อาจนำมาประเมินค่าได้
3. โครงสร้างของความเชื่อและ
ความไม่เชื่อ จะเป็นโครงสร้าง
อันรอง (Subsystem) ที่มี
การติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน
(Communication)

ปิด

1. ความเชื่อค้ำเติมที่มีต่อโลกหรือ
สถานภาพของตัวเองในทางข่มขู่
คุกคาม
2. ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจ และ
เกี่ยวกับประชาชนต่อระบบอำนาจ
มีผลกระทบต่ออำนาจอย่างสมบูรณ์
ความเห็นควย หรือไม่เห็นควยใน
อำนาจของประชาชน จะถูกนำมา
ประเมินค่าได้
3. โครงสร้างของความเชื่อ และ
ความไม่เชื่อ จะเป็นโครงสร้าง
อันรอง (Sub - system) ที่
แยกจากกันอย่างโดดเดี่ยว
(Isolation)

การคิดคำนึงเกี่ยวกับเวลา

(Time Perspective Dimension)

เปิด

1. ช่วงเวลาค่อนข้างกว้าง

ปิด

1. ช่วงเวลาค่อนข้างแคบ

แนวทางการศึกษาของ Rokeach จะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่า เครื่องมือที่เขาคิดขึ้นมา มิได้วัดในสิ่งที่เขาต้องการจะวัด แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ ก็ได้ชี้ให้เห็นลักษณะอำนาจนิยม (authoritarian) ว่ามีระบบความเชื่อแบบปิด บุคคลประเภทนี้จะเปลี่ยนแปลงความเชื่อต่อเมื่อถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเป็นไปตามแนวทางที่ผู้มีอำนาจต้องการ แต่พวกที่ไม่ใช่อำนาจนิยม (non-authoritarian) ต้องมีสิ่งกระตุ้นเราใจ จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ สิ่งเราใจ ได้แก่ ความรู้ที่เรียงลำดับกันอย่างมีเหตุมีผล ระหว่างค่านิยมที่พอใจ (preferred values) กับความเชื่อที่มีอยู่ก่อน⁸ (professed beliefs)

ความเชื่อ (beliefs) เป็นสิ่งที่เกิดจากการรวบรวมและสัมพันธ์กันของประสบการณ์ของคน ทำหน้าที่ประเมินค่าของจิตใจว่า สิ่งใดเป็นสิ่งสำคัญ หากไม่มีความเชื่อ ประสบการณ์ต่าง ๆ ก็จะมีเรียงลำดับกันอยู่ในความทรงจำ แต่ไม่มีส่วนใดมีความสำคัญเด่นชัดขึ้นมา ความเชื่อเป็นสิ่งไม่มีตัวตน ระบบความเชื่อของแต่ละคน คือ การแสดงออกซึ่งนามธรรมเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของเขา ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นตัวเชื่อมระหว่างบุคคลกับสังคม และระหว่างกลุ่มคนกับสภาวะแวดล้อม ซึ่งถ้าพิจารณากันจริงๆ แล้ว ความเชื่อเป็นตัวแทนของความรู้ที่ใดมาจากประสบการณ์ หรือในอีกแง่หนึ่ง ความเชื่อ เป็นความหลอกลวง เพราะเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับสิ่งที่ปรากฏทางกายภาพ⁹

อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีใครอยู่ได้โดยปราศจากความเชื่อ อย่างน้อยก็ในแง่ที่ถูกทำให้เชื่อในสิ่งที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาโดยตรง เราสามารถพิจารณาจากบุคลิกภาพของแต่ละคนในฐานะเป็นผลรวมของความเชื่อ หรือระบบความเชื่อ ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม ความเชื่อจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งอาจเป็นไปได้ในทางไว้วางใจ หรือไม่ไว้วางใจเป็นการบังคับ หรือการชักชวน เป็นความจงรักภักดีหรือไม่จงรักภักดี สิ่งเหล่านี้ขึ้นกับทัศนคติและความเชื่อ¹⁰

⁸Roger Brown, Social Psychology (New York : The Free Press, 1965), pp. 541 - 543.

⁹Phongphaew, op.cit., p. 249.

¹⁰Ibid, pp. 249 - 250.

อย่างไรก็ตาม หากเราจะสังเกตในวิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา ปรัชญา และรัฐศาสตร์ ก็จะพบคำต่าง ๆ ในทำนองเดียวกับ คำว่า "ความเชื่อ" มากมาย เช่น mores, ethos, myths, norms, convention, symbols, roles, expectation, perception, attitudes, opinion, values เป็นต้น คำเหล่านี้ถูกใช้ในวิชาต่าง ๆ กัน เช่น จิตวิทยา ใช้คำว่า attitude สังคมวิทยา และมานุษยวิทยาใช้ values, norms และ roles ส่วนรัฐศาสตร์ใช้ opinion และ interest จะเห็นว่าคำต่าง ๆ ดังกล่าวถูกคิดขึ้นเพื่อใช้ในปรากฏการณ์แห่งมนุษย์ เหมือนกัน อย่างไรก็ตามเราจะพบว่า คำที่ดีที่สุดที่ครอบคลุมทุกคำไว้ คือ คำว่า "ความเชื่อ" (beliefs) เพราะความสามารถของมนุษย์ จะถูกทำให้เชื่อโดยความจริงหรือ คุณค่าของข้อเสนอ และมนุษย์จะมีบทบาทไปตามสิ่งที่เขาเชื่อ ดังนั้น คำว่า "ความเชื่อ" จึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ ซึ่งจะครอบคลุมถึงคำว่า "ความเห็น" (opinion) "ความเชื่อ" เกิดจากประสบการณ์และคงอยู่กับบุคคลในลักษณะค่อนข้างถาวร ความเชื่อจะทำให้บุคคลยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่ต้องมีการพิสูจน์¹¹

ระบบความเชื่อ (belief system) เป็นการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ที่มีต่อตัวเอง ต่อโลก และต่อฐานะของเขาในโลก จึงต่างกับค่านิยม (values) และความเห็น (opinion) ตรงที่ระดับ (degree) ค่านิยม เป็นความรู้สึกที่อยู่ลึกที่สุด ส่วนความเห็น เป็นความรู้สึกที่ผิวเผินที่สุด¹²

Martin Fishbein และ Bertram Raven ได้พยายามแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่าง "ความเชื่อ" กับ "ทัศนคติ" ว่า "ความเชื่อ" เป็นความรู้สึกที่เข้าใจ (Cognitive Opinion) ขึ้นอยู่กับความอาจจะเป็น (probability)

¹¹Ibid., p. 250.

¹²Ibid.

ส่วน "ทัศนคติ" เป็นการประเมินค่า และขึ้นอยู่กับอารมณ์¹³ สำหรับ Jack Brehn และ A. R. Cohen ได้ให้ความเห็นว่า "ทัศนคติ" ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ความเห็น (ความรู้ที่มีเหตุผลว่าสิ่งใดจริง สิ่งใดไม่จริง) กับการประเมินค่า (การชี้ให้เห็นว่าคนมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งใดอย่างไร)¹⁴ นอกจากนี้ Theodore Newcomb, Ralph Turner และ Philip Converse มีความเห็นว่า "ทัศนคติ" เป็นความรู้ที่สะสมไว้ทั้งทางบวกและทางลบ เป็นสิ่งสะท้อนถึงความศรัทธาเริ่มแรกที่ได้รับมาจากระบบการณ เกิดเป็นสถานภาพใหม่ "ทัศนคติ" จึงเป็นส่วนที่เหลืออยู่ของระบบการณ ที่ถูกเก็บรวบรวมไว้¹⁵ และ Daniel Katz เห็นว่า "ทัศนคติ" เป็นการรวมไว้ซึ่งความรู้สึก และความเชื่อโดยเฉพาะที่ทำให้คนประเมินค่าวัตถุ หรือสัญลักษณ์ไปในทางบวกหรือทางลบ¹⁶

¹³Martin Fishbein and Bertram Raven, "The A. B. Scale : An Operational Definition of Belief and Attitude," Human Relation, 15 (February, 1962), 35 - 44, quoted in Pornsak Phongphaew, op. cit., p. 251.

¹⁴Jack Brehn and A. R. Cohen, Explorations in Cognitive Dissonance (New York : Wiley & Sons, 1962), p. 17, quoted in Pornsak Phongphaew, op. cit., p. 251.

¹⁵Theodore Newcomb, Ralph Turner, and Philip Converse, Social Psychology (London : Routledge and Kegan Paul, 1966), pp. 41 - 42, quoted in Pornsak Phongphaew, op. cit., p. 252.

¹⁶Daniel Katz, "Attitude Formation and Public Opinion," The Annals of the American Academy of Political and Social Science 367 (September, 1966), p. 151, quoted in Pornsak Phongphaew, op. cit., p. 252.

Rokeach กล่าวว่า "ความเชื่อ" คือ ข้อเสนอใด ๆ ที่รู้สำนึกและไม่รู้สำนึก (conscious and unconscious) ที่ได้รับการลงความเห็นจากคำพูดของคนว่า "ฉันเชื่อว่า ..." ¹⁷ ทั้ง Rokeach และนักจิตวิทยาสังคมคนอื่น ๆ ลงความเห็นไว้ว่า "ความเชื่อ" ประกอบด้วย ส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. Cognitive Component เป็นการแสดงถึงความรู้ของบุคคลด้วยความแน่ใจระดับต่าง ๆ เกี่ยวกับอะไรจริง, อะไรไม่จริง และอะไรคือ อะไรเลว

2. Affective Component เกี่ยวกับวัตถุหรือบุคคล ซึ่งแสดงถึงอารมณ์ชอบ ไม่ชอบ ต่อบุคคลหรือวัตถุ หรือต่อตัวเอง

3. Behavioral Component เป็นส่วนที่เป็นพฤติกรรม

ทัศนคติ ตามความหมายของ Rokeach คือ ความสัมพันธ์เกี่ยวของของความเชื่อในวัตถุ หรือสภาวะแรงจูงใจให้ตอบโต้ในทางที่ชอบ ¹⁸ Rokeach ได้พิจารณาระบบความเชื่อของแต่ละคนว่าเป็นความเชื่อของคนในส่วนรวมทั้งหมดเกี่ยวกับโลก สังคมโลก และตัวเอง ส่วนค่านิยมนั้น เป็นแบบของความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีระบบความเชื่ออยู่ตรงกลาง ว่าคนควรทำอย่างไร หรือไม่ควรทำอย่างไร หรือเกี่ยวกับความดีความเลว ¹⁹ ระบบความเชื่อเป็นองค์การทางจิต การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในระบบค่านิยม - ทัศนคติ จะมีผลกระทบไปถึงส่วนอื่น ๆ ควบ ²⁰

¹⁷Milton Rokeach, "Attitude," The International Encyclopedia of the Social Sciences Vol. I, 1968, pp. 449 - 457.

¹⁸Phongphaew, op. cit., p. 253.

¹⁹Ibid.

²⁰Milton Rokeach, "The Role of Values in Public Opinion Research," Public Opinion Quarterly, 32 (Winter, 1968 - 1969), 550, quoted in Pornsak Phongphaew, op. cit., p. 253.

จากที่กล่าวมาทั้งหมดผู้เขียนมีความเห็นว่า "ความเห็น" เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างฉิวเฉียด หรืออย่างทันทีทันใด เมื่อได้รับความรู้เข้าไปกระทบจิตใจ จะแสดงออกมาเป็นความเห็นควย (ทางบวก) หรือไม่เห็นควย (ทางลบ) หรือเป็นความชอบความไม่ชอบ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว อย่างไรก็ตาม การที่คนจะแสดงความเห็นออกไปนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อที่เขามีอยู่เป็นพื้นฐานของจิตใจก่อนแล้ว

ส่วน "ทัศนคติ" เป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกต่อวัตถุ ครอบคลุม อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่เขามีอยู่ก่อนกับสภาวะแวดล้อมในสังคม ที่ชักจูงใจให้คนแสดงทัศนคติออกมาซึ่งจะเปลี่ยนแปลงโดยยากกว่า "ความเห็น"

สำหรับ "ความเชื่อ" คือ ความรู้สึกที่เกิดจากการสะสมความรู้ที่ได้จากประสบการณ์มาเป็นเวลานาน ทำให้เกิดการยอมรับ และคงอยู่ในจิตใจไคนานกว่าทัศนคติและความเห็น การเปลี่ยนแปลงความเชื่อจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อกระบวนการแห่งการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ การสะสมความรู้จากประสบการณ์ใหม่ ทำให้เกิดความเชื่ออันใหม่ขึ้น

ดังนั้น ความเชื่อทางการเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อ จึงหมายถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับการเมือง และไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่มีผลให้เกิดพฤติกรรมที่มีผลกระทบท่อการเมือง เช่น ความเชื่อที่ว่า "เดินตามผู้ใหญ่สุนัขไม่กัด" ไม่เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการเมือง แต่ผลของความเชื่อนี้ จะทำให้คนมีการแสดงออกที่ยอมรับความเป็นผู้นำของผู้ใหญ่ โดยเชื่อว่า ผู้ใหญ่ทำถูกเสมอ ไม่คิดที่จะคัดค้าน หรือแสดงความคิดเห็นอย่างใด ซึ่งจะมีผลต่อการเมือง คือ การเห็นว่าคุณปกครองเป็น "ผู้ใหญ่" ไม่ว่าคุณปกครองจะนำไปทางใดก็ยินดีตามไปทางนั้น หรืออีกนัยหนึ่งเห็นว่า การปกครองประเทศเป็นเรื่องของ "ผู้ใหญ่" ประชาชนธรรมดาไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องทำให้ประชาชนไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ปกครองจะมีโอกาสใช้อำนาจเผด็จการได้ง่าย

ความเชื่อทางการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมือง

ความเชื่อทางการเมือง นอกจากเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อแล้ว ยังเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมือง Coleman ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม

ทางการเมืองเป็นความเชื่อทางการเมือง ความรู้ทางการเมืองและค่านิยมทางการเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อ ความรู้ และค่านิยมในเรื่องต่าง ๆ โดยทั่วไปของบุคคล ในสังคม²¹ Pye มีความเห็นว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นกระแสนของพฤติกรรมทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้ และค่านิยมของการต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ²² ส่วน Verba มีความเห็นว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นระบบของความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะการกระทำต่อกันทางการเมือง และสถาบันทางการเมือง ซึ่งไม่ได้หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในโลกการเมือง แต่เป็นสิ่งที่ประชาชนเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งที่พิสูจน์ทดลองได้หรือเป็นแต่เพียงความรู้สึกในอารมณ์²³ ดร. กมล สมวิเชียร ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองนั้น จะต้องเป็นความเชื่อ ความรู้ ความรู้สึกทางการเมืองของกลุ่มชน มีใจของแต่ละบุคคล²⁴ และวัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็นประเพณีแห่งสังคม และหัวใจของสถาบัน

²¹James S. Coleman (ed.), Education and Political Development (Princeton : Princeton University Press, 1965), p. 521.

²²Lucian W. Pye, Politics, Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity (New Haven : Yale University Press, 1962), p. 44.

²³Sidney Verba, "Comparative Political Culture," in Lucian Pye and Sidney Verba, Political Culture and Political Development (Princeton : Princeton University Press, 1965), pp. 7 - 8, 513 - 516.

²⁴กมล สมวิเชียร, "วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง," วรรณไวทยากร (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 43.

เหตุที่กล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองก็เพราะว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวของกับการเมือง ในฐานะที่เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางการเมือง เนื่องจากการศึกษาวิชาการรัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 20 ได้หันมาศึกษามูลเหตุจูงใจทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางการเมือง²⁵ ในขณะเดียวกัน นักรัฐศาสตร์ก็ไดพยายามแสวงหาแบบแผน หรือกฎเกณฑ์ของการวิวัฒนาการ หรือลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสังคมต่าง ๆ ว่ามีลักษณะคล้ายคลึง หรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้ได้มาซึ่งทฤษฎีที่เกี่ยวของกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพราะทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ที่มีอยู่หาได้ให้คำอธิบายที่น่าพอใจต่อปัญหาทางการเมืองในประเทศด้อยพัฒนา และประเทศที่เกิดใหม่ไม่²⁶ การศึกษาเฉพาะรูปแบบทางทฤษฎี หรือข้อบัญญัติทางนิตินัย ประเทศด้อยพัฒนา หรือประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายก็มีบุคลิกภาพคล้ายคลึงกับประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นอันมาก²⁷ แต่พฤติกรรมทางการเมืองที่ปรากฏออกมาไม่เหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้วแต่อย่างใด จึงได้มีการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบสังเกตกดลองมาใช้ในการศึกษาการเมืองในประเทศที่พัฒนาแล้ว กับประเทศที่กำลังพัฒนา เพื่อสามารถวางทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ที่อยู่บนรากฐานของความเป็นจริงมากขึ้น

²⁵ รายละเอียดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของการศึกษาวิชาการรัฐศาสตร์ ใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, "รัฐศาสตร์," เอกสารประกอบการบรรยายวิชาทฤษฎีการเมืองและสังคมแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519. (อัครสำเนา)

²⁶ สุจิต บุญบงการ, "แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง," ใน กระทบของธรรมชาติ (รวบรวม), การเมืองและการปกครอง (พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2513), หน้า 177.

²⁷ จรูญ สุภาพ, "แนวความคิดในการวิเคราะห์การเมืองของประเทศด้อยพัฒนา," วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (เมษายน, 2514), 45 - 46.

จากการศึกษาในแนวตั้งกล่าว นักรัฐศาสตร์ได้พบว่า การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องที่ซับซ้อนระหว่างปัจจัยต่าง ๆ และมีหลายปัจจัยที่เหลื่อมล้ำกันอยู่ แต่ Packenham ได้เสนอแนะแนวทางศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาทางการเมืองไว้ 5 ประการด้วยกัน และประการหนึ่ง คือ การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมือง²⁸

ความเชื่อทางการเมืองกับการพัฒนาทางการเมือง

ในระยะแรกของการค้นคว้าศึกษาเรื่องการพัฒนาทางการเมือง นักวิชาการตะวันตกได้มองสภาพการณ์ของประเทศกำลังพัฒนา หรือประเทศด้อยพัฒนาเปรียบเทียบกับประเทศตะวันตก และมีความเห็นว่า การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การที่ระบบการเมืองที่ยังไม่เป็นประชาธิปไตย เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น²⁹ อย่างที่ Huntington ว่า การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การปกครองระบอบประชาธิปไตย การมีเสถียรภาพทางการเมือง การแบ่งแยกหน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ เพื่อไปสู่ความสำเร็จและความเจริญของชาติ³⁰ เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้เข้าใจว่า การพัฒนาทางการเมืองกับความเป็นประชาธิปไตยเป็นสิ่งเดียวกัน ที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยเน้นถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นหลักสำคัญ และการพัฒนาทางการเมืองนั้นมีอยู่ในระบบการเมืองประเภทที่วางอำนาจการเมืองไม่ได้อยู่ในมือของคน ๆ เดียว หรือกลุ่มบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ นอก

²⁸ รายละเอียดอยู่ใน Robert A. Packenham, "Approaches to the Study of Political Development," World Politics, 17 (October, 1964), 108 - 120.

²⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์แอส, 2519), หน้า 101.

³⁰ รายละเอียดอยู่ใน Samuel P. Huntington, "Political Development and Political Decay," World Politics, 17 (April, 1965), 386 - 430.

จากนี้สิ่งที่นักรัฐศาสตร์หลายคน เช่น Lipset, Almond and Coleman, Lucian Pye เป็นต้น เห็นว่าภาวะจำเป็นต่อการพัฒนาทางการเมืองนั้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นได้ในประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยเท่านั้น จึงถือว่าความเป็นประชาธิปไตยเป็นจุดประสงค์สำคัญของการพัฒนาทางการเมืองที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายควรพยายามที่จะหาหนทางต่าง ๆ มาดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย³¹

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่หลังจากการสิ้นสุดยุคอาณานิคม ประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชและประเทศกึ่งพัฒนาที่ไม่เคยเป็นเมืองขึ้นใครก็ตาม ต่างแสวงหาวิถีทางที่จะพัฒนาประเทศของตนให้เจริญก้าวหน้าอย่างประเทศตะวันตก ประชาธิปไตยได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว แต่กาลเวลาได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ประชาธิปไตยได้ประสบความสำเร็จในประเศกำลังพัฒนาตลอดมา และในที่สุดก็ถูกแทรกแซงจากทหาร จนมีแนวโน้มไปทางอำนาจนิยมแทบทุกประเทศ หรือไม่ก็ถูกรูปการปกครองอื่นเข้ามาแทรกแซง จนต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างตรงกันข้ามกับประชาธิปไตย³² จึงก่อให้เกิดการคลาญความเชื่อที่เคยมีอยู่อย่างกว้างขวางว่า สังคมต่าง ๆ จะต้องพัฒนาไปสู่ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะได้เกิดระบบฟาสซิสต์ คอมมิวนิสต์ ขึ้น และประเทศเกิดใหม่ ซึ่งต่างก็มีโครงสร้าง วัฒนธรรม และกระบวนการทางการเมืองในแบบต่าง ๆ กัน จึงทำให้นักรัฐศาสตร์หันมาสนใจศึกษาเรื่องการพัฒนาทางการเมืองมากขึ้น ว่าการพัฒนาทางการเมืองมีความหมายอย่างไรกันแน่ จากการศึกษาของ Pye การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้³³ คือ การพัฒนาทางเศรษฐกิจในขั้นสุดท้าย การมีระบบการเมืองเช่นเดียวกับระบบ

³¹ รัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า 101 - 102.

³² ประสาท หลักศิลา, สังคมมนุษย์ในค่านพคติกกรรมศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 13 - 14.

³³ รายละเอียดอยู่ใน Lucian W. Pye, Aspects of Political Development (Boston : Little, Brown and Company, 1966), pp. 33 - 44.

การเมืองของประเทศอุตสาหกรรม การทำให้ระบบการเมืองของประเทศเป็นระบบที่ทันสมัย การมีลักษณะกระบวนการและวิธีการทางการเมืองของรัฐแห่งชาติ การพัฒนาระบบบริหารและระบบกฎหมาย การระดมสรรพกำลังของชาติให้มีส่วนร่วมทางการเมือง การเสริมสร้างการปกครองแบบประชาธิปไตย การมีความสามารถที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การระดมทรัพยากรในชาติเข้ามาสร้างประสิทธิภาพทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมค่านหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับค่านอื่น ๆ อีกหลายค่าน

นอกจากนั้น Pye ยังได้แสดงความคิดเห็นร่วมกับ Coleman³⁴ ให้เห็นถึงลักษณะของการพัฒนาทางการเมืองว่า มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

(1). ความเสมอภาค (equality) ความเท่าเทียมกันของประชาชนภายใต้กฎหมายเดียวกัน รวมถึงการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ไม่ว่าในลักษณะใดก็ตาม

(2). ความสามารถ (capacity) ความสามารถของรัฐบาล และกลไกทั้งหลายของระบบการเมือง ได้แก่ สถาบันทางการเมืองที่จะสามารถตอบสนองความต้องการ และขจัดความไม่ต้องการภายในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด

(3). การมีความแตกต่าง (differentiation) สถาบันของรัฐบาลจะต้องมีหน้าที่เฉพาะอย่าง แยกต่างกันอย่างชัดเจน

สำหรับ Almond และ Powell³⁵ ก็มีแนวความคิดที่คล้ายกับ Pye และ Coleman กล่าวคือ ในสังคมที่มีลักษณะของการพัฒนาทางการเมืองนั้น จะต้องมี ความแตกต่างกันของระบบในสังคมที่มีหน้าที่เฉพาะอย่างมากขึ้น แต่ Almond และ

³⁴Ibid., pp. 45 - 48.

³⁵Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Comparative Politics : A Developmental Approach (Boston : Little, Brown & Co., 1966), pp. 299 - 300.

Powell ได้ขยายความออกไปอีกว่า องค์การที่มีความแตกต่างแจ่มแจ้งหน้าที่เฉพาะ
อย่างมากขึ้นนั้น จำเป็นต้องมีอิสระพอสมควรในการดำเนินงาน เพราะของสองความ
ต้องการของสังคมไทยอย่างแท้จริง นอกจากนั้น Almond และ Powell ยังได้ชี้ให้
เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) ว่าใน
ประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองจะต้องมีลักษณะที่แยกออก
จากความเชื่อที่มั่งงายไร้เหตุผล แต่ควรเป็นเรื่องของหลักการที่อยู่บนสภาพของเหตุผล
และความเป็นจริง³⁶ แต่สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ ประเทศที่กำลัง
เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ และสังคมแบบเก่าไปสู่แบบใหม่ ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ
เช่นนี้เอง จะเกิดสภาพของการขัดกันระหว่างวัฒนธรรมเดิมที่เป็นเรื่องของความมั่งงาย
ไร้เหตุผลกับวัฒนธรรมใหม่ที่ขึ้นอยู่กับหลักการ และความเป็นจริง หากวัฒนธรรมทางการเมือง
เดิมของสังคมสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบการเมืองใหม่ หรือระบบการเมือง
ใหม่สามารถเข้ากันได้กับวัฒนธรรมทางการเมืองเดิม การพัฒนาทางการเมืองก็อาจเกิดขึ้น
ได้ แต่ในทางปฏิบัติ หลายประเทศจะพบกับความขัดแย้งระหว่างสิ่งสองสิ่งดังกล่าว ผล
คือ ความปั่นป่วนวุ่นวายทางการเมือง ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า แท้ที่จริงแล้ว "การพัฒนา
ทางการเมือง" เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ โครงสร้างทางการเมือง
(political structure) และวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture)³⁷
ที่จะต้องเอื้ออำนวยและสอดคล้องกัน ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้พิสูจน์ความ

³⁶ ราชละเอียดคุณใน กมล สมวิเชียร, "วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนา
ทางการเมือง," วรรณไวทยาการ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 33 - 48.

³⁷ สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมือง," วรรณไวทยาการ
(พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 4, สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับโครงสร้าง
ทางการเมือง การสร้างสถาบันทางการเมือง ุราชละเอียดคุณใน Samuel P.
Huntington, Political Order in Changing Society (New Haven :
Yale University Press, 1966), pp. 12 - 24.

ลมหเลวของการนำประชาธิปไตยมาใช้ในหลายประเทศ³⁸ เช่น แอลจีเรีย อียิปต์ ไนจีเรีย คองโก ปากีสถาน ลาว เวียดนาม พม่า กัมพูชา ไทย เป็นต้น เนื่องจาก โครงสร้างทางการเมือง และวัฒนธรรมทางการเมืองไม่สอดคล้องและส่งเสริมต่อกัน นั้นเอง นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น Eisenstadt และ Kornhauser³⁹ ได้ศึกษา และเน้นในแนวเดียวกับ Almond และ Coleman เหมือนกัน

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองอีกแบบหนึ่ง ได้แก่ การศึกษา วิเคราะห์โดยอาศัยแบบขั้นของการพัฒนาในอุดมคติของ Parsons โดยแบ่งเป็น⁴⁰

(1) ระบบคอยพัฒนา ในระบบการเมืองของประเทศแบบนี้ จะมีลักษณะ การยอมรับนับถือสิ่งที่คิดตัวคนมา เช่น ชชาติวุฒิ วิทยุฒิ และคุณวุฒิ กฎเกณฑ์หรือกฎหมาย มีผลใช้บังคับเฉพาะบางคน บทบาทหน้าที่ของบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ไม่มีการแบ่งแยก กันเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน

(2) ระบบที่พัฒนาแล้ว ในระบบการเมืองเช่นนี้จะมีการยอมรับนับถือความ สำเร็จของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ กฎเกณฑ์กฎหมายก็ได้รับการยอมรับว่าใช้บังคับกับทุกคนใน สังคม ไม่มีผู้ใดได้รับการยกเว้น สถาบันต่าง ๆ แบ่งแยกหน้าที่กันทำโดยชัดเจน

³⁸Huntington, ibid., p. 3.

³⁹Samuel N. Eisenstadt, "Political Modernization : Some Comparative Notes," International Journal of Comparative Sociology, 5 (March, 1964), 3 - 24; and William Kornhauser, The Politics of Mass Society (New York : Free Press, 1959). pp. 102 - 107.

⁴⁰James S. Coleman, "Modernization : Political Aspects," International Encyclopedia of the Social Sciences, Vol. X, 1968, p. 396.

(3) ระบบที่กำลังพัฒนา จะมีลักษณะผสมของสองระบบแรกดังกล่าว
ไม่ว่าการศึกษาในแบบใดก็ตาม จะพบว่าในที่สุดวัฒนธรรมทางการเมือง
เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ทำให้ทุกระบบการเมืองมีลักษณะเฉพาะของตน อย่างที่ Almond
กล่าวว่า ทุกระบบการเมืองถูกตรึงไว้ในแบบแผนเฉพาะสำหรับพฤติกรรมทางการเมือง
แบบแผนนั้นเรียกว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง"⁴¹ และ Almond ได้อธิบายให้เห็น
ว่าระบบการเมืองนั้นมีใช้เป็นผลผลิตของกฎหมาย รัฐธรรมนูญ คำสั่งผู้ปกครอง แต่เป็น
ผลิตรวมของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งรวมเรียกว่า "วัฒนธรรม
ทางการเมือง"⁴² วัฒนธรรมทางการเมือง จึงเป็นตัวกำหนดแนวทางการเมือง⁴³ ถ้า
เราต้องการอธิบายว่าทำไมระบบการเมืองหนึ่งจึงดำเนินไปได้และประสบความสำเร็จ
หรือทำไมอีกระบบการเมืองหนึ่งจึงประสบความล้มเหลว วัฒนธรรมทางการเมืองจะเป็น
สิ่งอธิบายปัญหาประเภทนี้ได้เป็นอย่างดี

Verba ได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่า ในสังคมที่มีทัศนคติเป็นแบบการยอมรับ
ต่อสิ่งแวดลอม คือ เห็นว่าสภาพนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และถ้าเห็นว่าผู้ปกครองที่
เลวก็เหมือนกับภัยธรรมชาติอื่น ๆ แล้วละก็ สังคมนั้นจะเป็นสังคมที่ยอมรับสภาพที่เป็นอยู่
ไม่คิดเปลี่ยนแปลง ตรงกันข้ามกับสังคมที่คนมีทัศนคติแบบเอาชนะสิ่งแวดลอม ก็จะมี

⁴¹Gabriel A. Almond, "Comparative Political Systems,"
Journal of Politics, XVIII (October, 1965), 396, and
"Comparative Political Systems," in Heinz Euleu, Samuel J.
Eldersveld, and Morris Janowitz, (eds.), Political Behavior,
A Reader in Theory and Research (New York : Free Press, 1956),
p. 36.

⁴²Almond, "Comparative Political Systems," p. 36.

⁴³Verba, "Comparative Political Culture," p. 513.

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพยายามหาทางควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาล⁴⁴ ดังนั้นในการศึกษาระบบการเมืองใดก็ตาม น่าจะให้ความสนใจในตัวบุคคลใ้มากขึ้น เพื่อที่จะเข้าใจถึงความรู้สึก ความเชื่อ ที่มีต่อการเมือง องค์การทางการเมือง และการแสดงออกซึ่งความเห็นต่อระบบการเมือง ทำให้เราสามารถเข้าใจการเมืองในประเทศนั้นได้ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด Pye เห็นว่าการประเมินค่าระบบการเมืองให้กว้างรวมไปถึงการศึกษาความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ นิสัยของประชาชน นอกเหนือไปจากการศึกษาการเลือกตั้ง การออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย อุดมการณ์ทางการเมือง รูปแบบและโครงสร้างทางการเมือง ย่อมเป็นการดีกว่า เพราะทำให้เราสามารถศึกษาบุคคลแต่ละคนและสังคมไปไ้พร้อมกัน⁴⁵ อย่างไรก็ตาม Pye ได้เตือนไว้ว่า การรวบรัดเอาวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมเป็นพลังผลักดันการวิวัฒนาการของรัฐ และรัฐบาลให้เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของค่นนั้น ในโลกปัจจุบันนี้อาจไม่ถูกต้องนัก เพราะผู้นำทางการเมืองอาจถูกอิทธิพลจากวัฒนธรรมโลก โดยนำระบบที่สังคมมิได้ปรารถนามาใช้ แต่เพื่อใ้ปรากฏแก่สายตาสังคมโลกถึงความทันสมัย และความเป็นประชาธิปไตย⁴⁶ ฉะนั้นในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศใด จำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงความเป็นมาของประเทศตลอดจนบุคคลในประเทศ เกี่ยวกับค่านิยม ความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อม ทัศนคติ ทั้งที่แสดงออกและไม่แสดงออก ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมชาติ ความตระหนักถึงความเป็นชาติ ปฏิกริยาทางอารมณ์ และอื่น ๆ

⁴⁴Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Boston : Little Brown and Co., 1963), pp. 521 - 522.

⁴⁵Pye and Verba, op. cit., pp. 6 - 9.

⁴⁶Lucian W. Pye, Politics, Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity, pp. 42 - 43.

ของบุคคลคือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง หากเราสามารถศึกษาสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวได้ เราจะสามารถเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองของระบบการเมืองนั้นได้ และวัฒนธรรมทางการเมืองนี้เองจะเป็นตัวอธิบายถึงลักษณะของระบบการเมืองนั้นว่าเป็นอย่างไร จะมีการเคลื่อนไหวไปข้างหน้าหรือจะพัฒนาไปในรูปใด เช่น ในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของคนอังกฤษ Richard Rose⁴⁷ พบว่า จากการสำรวจเกี่ยวกับการปรับปรุงรัฐบาลท้องถิ่น ร้อยละ 94 ของประชาชนรู้สึกว่าการเลือกตั้งเป็นรัฐบาลที่ดี หรือค่อนข้างดี มีเพียง ร้อยละ 3 ที่คิดว่าไม่ดี และร้อยละ 5 ที่คิดว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งเลว นอกจากนั้น Rose ยังพบว่า คนอังกฤษเป็นคนที่เคารพกฎเกณฑ์ทางการเมืองมาก การขาดกรรมทางการเมืองแทบจะไม่มีที่รู้จักกันในประเทศอังกฤษ คนอังกฤษเชื่อถือและวางใจว่า รัฐบาลที่ประชาชนเลือกตั้งขึ้นมาจะสามารถทำงานตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนได้ ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลก็ไม่เข้าแทรกแซงชีวิตของประชาชนมากเกินไป วัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนี้ จะสนับสนุนให้เกิดความชอบธรรมทางการเมือง และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตลอดไป

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงอยู่และการพัฒนาทางการเมือง เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนประกอบอย่างหนึ่ง คือ ความเชื่อทางการเมือง ควดยเหตุผลดังกล่าว ความเชื่อทางการเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาทางการเมือง เพราะเป็นพื้นฐานของการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในทางการเมือง ความเชื่อทางการเมืองจึงน่าศึกษา เพราะการบรรลุเป้าหมายใด ๆ ในสังคมการเมืองหนึ่ง สมาชิกในสังคมการเมืองนั้น จะต้องมี ความเชื่อร่วมกันที่จะไปสู่เป้าหมายนั้น กล่าวคือ สมาชิกของสังคมจะต้องมีความเชื่อโดยทั่วไปร่วมกัน กลายเป็น

47 รายละเอียดอยู่ใน Richard Rose, "Country Studies : Politics in England," in Comparative Politics Today : A World View ed. by Gabriel A. Almond pp. 150 - 156.

ความเชื่อทางการเมืองที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองที่จะไปสร้างระบบการเมืองตามแบบที่บุคคลมีความเชื่อ⁴⁸

ความเชื่อทางการเมืองกับการเรียนรู้ทางการเมือง

ในการศึกษาการเมือง เราอาจพบคำถามที่ว่า คนเราได้ทัศนคติขั้นพื้นฐานต่อการเมืองมาอย่างไร ทำไมหรือเหตุใดคนเราจึงมีพฤติกรรมทางการเมืองแตกต่างกัน ทั้ง ๆ ที่มาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมเดียวกัน กระบวนการกำหนดทัศนคติทางการเมืองนั้นมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมทางการเมืองกระนั้นหรือ เหล่านี้เป็นคำถามพื้นฐานที่จะศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของแต่ละบุคคลและร่องประชาชนส่วนรวมที่มีต่อเหตุการณ์ทางการเมือง ระบบการเมือง และกลไกทางการเมือง⁴⁹ ควบคู่การศึกษาการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) นั่นคือ การดำรงรักษา การถ่ายทอด ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมทางการเมือง จะขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางการเมือง

⁴⁸ Robert A. Dahl, Polyarchy Participation and Opposition (New Haven and London : Yale University Press, 1971), pp. 124 - 125., and William Ebenstein, Introduction to Political Philosophy (New York : Rinehart & Company, 1975), p. 1.

⁴⁹ David C. Schwarts (ed.), "Preface," in New Directions in Political Socialization (New York : The Free Press, 1975), p. V.

การเรียนรู้ทางการเมืองนี้ นักปรัชญาการเมืองโบราณ เช่น Plato, Aristotle, Montesquier และ Rousseau จะมองในแง่การสอนโดยตรง (Education)⁵⁰ ต่อมานักรัฐศาสตร์ในยุคพฤติกรรมศาสตร์ได้มองการเรียนรู้ทางการเมืองว่าเป็นการให้การศึกษาทางการเมืองแก่สังคม และได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายกัน ดังเช่น Almond เห็นว่า การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการดำรงรักษาและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง⁵¹ Pye เห็นว่า เป็นการก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมือง⁵² Lundberg ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการของการกระทำต่อกัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้เรียนรู้นิสัย ทักษะ ความเชื่อ และความปรารถนาที่จะมี

⁵⁰ ดูแนวความคิดของบุคคลเหล่านี้เกี่ยวกับการให้การศึกษาอบรม (education) ใน เสน่ห์ จามริก (แปล), ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 49 - 50, 390 และ 426, สมบัติ จันทรวงศ์, "เสถียรภาพของประชาธิปไตยในทัศนะของอริสโตเติล," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (มกราคม, 2517), หน้า 79 - 87; และ John Somerville (ed.), Social and Political Philosophy : Readings from Plato to Gandhi (New York : Doubleday & Company. Inc., 1964), pp. 24 - 25.

⁵¹ Almond and Powell, Comparative Politics : A Developmental Approach p. 64.

⁵² Lucian W. Pye, "Introduction : Political Culture and Political Development," in Political Culture and Political Development, ed. by Lucian W. Pye and Sidney Verba, pp. 6 - 8.

ชีวิตที่คืนสังคม⁵³ ส่วน Leon Mann เห็นว่า เป็นการแนะนำชักชวนบุคคลให้มีลักษณะ เป็นแบบเดียวกันในสังคมและกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิก⁵⁴ นอกจากนั้น Wirt, Morey และ Brakeman ได้ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ บุคคลได้รับความรู้ ค่านิยม และความเชื่อในทางการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งเป็นกระบวนการ กระจายทอดความรู้ ค่านิยม และความเชื่อทางการเมือง จากช่วงระยะเวลาหนึ่ง ใน ความสัมพันธ์ผู้ใหญ่มีต่อเด็ก⁵⁵ และสำหรับ ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ มีความเห็นว่า การ เรียนรู้ (socialization) โดยทั่วไป เป็นการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลซึ่งมีการ กระทำต่อกัน และเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง แต่การเรียนรู้ทาง การเมือง (Political Socialization) เป็นได้ทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมือง และไม่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมือง รวมทั้งการ เรียนรู้ทัศนคติทางการเมืองและการมีบุคลิกภาพในทางการเมือง⁵⁶

Ellsworth และ Stahnke เห็นว่า การเรียนรู้ทางการเมืองเป็น หน้าที่ที่สำคัญที่จะเข้าใจการเมือง เป็นกระบวนการที่มีผลกระทบต่อชีวิตของบุคคลในทาง

⁵³George A. Lundberg, et al, Sociology (Tokyo : John Weatherhill Inc., 1968), p. 270.

⁵⁴Leon Mann, Social Psychology (Sydney : John Wiley & Sons Australasia Pty. Ltd., 1972), p. 6.

⁵⁵Frederick M. Wirt, Introductory Problems in Political Research (New Jersey : Prentice - Hall, Inc., 1970), p. 31.

⁵⁶Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Students (Bangkok : Praepittaya, 1975), p. 31.

การเมือง ในการกำหนดรูปแบบของทัศนคติที่มีต่อการเมือง เพื่อควบคุมวิธีดำเนินกิจการ
สาธารณะ⁵⁷ ดังนั้นการเรียนรู้ทางการเมืองจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อระบบการเมืองใน
การสร้าง การคงไว้ และการถ่ายทอด ซึ่งระบบแห่งค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ และ
เป้าหมายในสังคมที่รวมเรียกว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง" การเรียนรู้ทางการเมือง
จะดำเนินไปได้ ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง (political
socialization process) ซึ่งเน้นถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องกันในชีวิตของคน
เพื่อสร้างทัศนคติให้เหมาะสมที่คนจะเข้าไปสู่สังคมใด และการเรียนรู้ทางการเมืองจึง
กล่าวได้เป็นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง ได้จากการติดต่อสื่อสารคมนาคมในชาว
สาร ค่านิยม ความรู้สึก ต่อการเมือง รวมทั้งการสอนในโรงเรียนด้วย ทางอ้อม ได้
จากการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบิดามารดากับบุตร ครูกับศิษย์ เพื่อนกับเพื่อน เป็นต้น
ในกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองจะมีตัวกระทำการ (agents) เข้ามามีส่วนสำคัญ
อยู่ เรียกว่า "ตัวกระทำการในการเรียนรู้ทางการเมือง" (agents of political
socialization)⁵⁸ แบ่งออกได้ดังนี้

ก. กลุ่มปฐมภูมิ (Primary groups) ได้แก่ ครอบครัว เป็นตัววาง
รูปวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งทางตรง ทางอ้อม ฉะนั้น ครอบครัวจึงมีอิทธิพลมากในการ
ที่จะสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม หรือประชาธิปไตย

⁵⁷ John W. Ellsworth and Arthur A. Stahnke, Politics and Political Systems (New York : McGraw - Hill Book Company, 1976), p. 30.

⁵⁸ รายละเอียดดูใน Ibid., pp. 116 - 128., and Gabriel A. Almond, "Political Process," in Comparative Politics Today : A World View, pp. 47 - 49.

ข. กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary groups) ไต่แก

(1) โรงเรียน เป็นสถานที่ให้การศึกษาคือคนเป็นผู้มีความรอบรู้ เกี่ยวกับเรื่องรัฐบาล มีความสนใจการเมือง และรู้ถึงโอกาสที่จะมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น

(2) กลุ่มเพื่อน (Peer groups) เป็นกลุ่มคนที่มีความสนใจใกล้เคียงกันและมีความใกล้ชิดกันมาก ย่อมทำให้บุคคลยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในขณะที่เดียวกันก็เรียนรู้บุคลิกภาพระหว่างสมาชิกด้วยกัน เกิดเป็นแรงจูงใจในหรือแรงผลักดันที่มีอิทธิพลต่อการเมืองได้

(3) กลุ่มอาชีพ (Occupation หรือ professional groups) เป็นกลุ่มผู้มีอาชีพการงาน และองค์การที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ คนจะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใด ขึ้นอยู่กับความรู้สึกในการประเมินค่าการกระทำและจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ๆ ขณะเดียวกันเขาก็จะประเมินค่าการกระทำของเขาด้วยว่าจะมีบทบาทต่อกลุ่มนั้นเพียงใด เมื่อคนเขามารวมอยู่กลุ่มเดียวกัน การถ่ายทอดความคิดเห็น ความเชื่อทัศนคติ ก็ย่อมจะเกิดขึ้น

(4) สื่อสารมวลชน (Mass media) เป็นตัวกระทำการที่สำคัญอีกอันหนึ่งในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง การเสนอข่าวสารเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก จะมีส่วนในการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยมใหม่ ๆ ต่อประเทศที่เกิดใหม่ นอกจากให้ข่าวสารค่านิยมการเมืองแล้ว ก็ยังเป็นตัวนำค่านิยมต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับไปสร้างความรู้สึกทางอารมณ์ ที่มีอิทธิพลมากในการวางรูปความเชื่อทางการเมือง

(5) การติดต่อทางการเมืองโดยตรง ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมทางการเมืองไม่ว่าจะถูกสร้างสรรค์โดยครอบครัว โรงเรียน หรือหน่วยใด ๆ ก็ตาม หากประชาชนถูกเพิกเฉยละเลย ถูกหลอกลวง ถูกปิดโอกาสในทางการเมือง ทัศนคติของบุคคลต่อการเมืองก็เปลี่ยนแปลงไปได้ เพราะฉะนั้น การติดต่อทางการเมืองโดยตรง ไต่แก การมีพรรคการเมืองและการหาเสียงเลือกตั้ง การให้ประชาชนได้มีโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็เป็นการสร้างทัศนคติทางการเมืองของประชาชนอีกทางหนึ่ง

จากหน่วย (agents) ที่ให้การเรียนรู้ทางการเมืองกังกลาว Pye ได้ อธิบายถึงชั้นต่าง ๆ ของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ 4 ชั้น⁵⁹ คือ

(1) ชั้นพื้นฐาน เป็นการเรียนรู้ทัศนคติ ค่านิยม ทักษะ และความสัมพันธ์ ของบุคคลในบทบาทต่าง ๆ ชั้นนี้ครอบคลุมไว้ โรงเรียน นันทนาการเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนได้มาก

(2) ชั้นที่ประสบการณ์มีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึก และกำหนดเป็นบุคลิกภาพ ชั้นพื้นฐานของบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมอย่างบริบูรณ์ ชั้นนี้กลุ่มเพื่อน สมาคม องค์การต่าง ๆ มีอิทธิพลในการกำหนดบุคลิกภาพ

(3) ชั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมืองทั้งภายใน และภายนอก ประเทศ การตัดสินใจ และเข้าใจเหตุการณ์ทางการเมือง ชั้นนี้สถาบันสื่อสารมวลชน พรรคการเมือง และการดำเนินการทางการเมืองมีบทบาทสำคัญมาก

(4) ชั้นที่บุคคลเข้าไปเป็นสมาชิกของระบบการเมือง ทั้งในลักษณะผู้สังเกตการณ์ที่ไม่มีพฤติกรรมใด ๆ (passive) และเข้าไปมีพฤติกรรม (active) เป็นชั้นที่กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองได้รับผลสำเร็จที่สามารถนำคนเขาไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้

ไม่ว่าจะเป็นระบบการเมืองแบบใดก็ตาม การเรียนรู้ทางการเมือง มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมืองเสมอ เพราะแม้ว่า มนุษย์จะมีความคิดในทางสร้างสรรค์ต่างจากสัตว์ แต่หากขาดสิ่งที่จะมาชักจูง โนมนาว ไปในทางใดทางหนึ่ง แล้ว ความคิดของคนเราย่อมแตกแยกกันไปคนละทิศคนละทางได้ ในการพัฒนาทางการเมืองในระบบใดก็ตาม หากสมาชิกในสังคมการเมืองนั้น มีความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และอุดมการณ์ ไปในทางส่งเสริมต่อกันแล้ว พฤติกรรมก็จะออกมาในลักษณะที่สนับสนุนต่อกัน และระบบนั้นจะดำเนินไปโดยยุติ ดังนั้น สถาบันอันเป็นตัวแทน (agents) ของสังคมกังกลาวมาแล้ว ต่างก็มีอิทธิพลในการโนมนาวความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่รวมเรียกว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเข้ามาอยู่ในแนวเดียวกัน

⁵⁹Lucian W. Fye, Politics, Personality, and Nation

ความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ได้กล่าวแล้วว่า ความเชื่อทางการเมืองเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมือง และเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะอำนวยความสะดวกการพัฒนาทางการเมือง ดังนั้น ถ้าเป้าหมายของการพัฒนาทางการเมือง คือ ความเป็นประชาธิปไตย ประชาชนในสังคมก็จะต้องมี ความเชื่อทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจึงมิใช่เป็นแค่เพียงรูปแบบการปกครองเท่านั้น แต่ยังเป็นความรู้สึกหรือความเชื่อ ที่เรียกว่าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมอีกด้วย ในการศึกษาเรื่องประชาธิปไตยสมัยใหม่นั้น แยกพิจารณาได้เป็น 3 ด้าน คือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (ideology) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง (a form of government) และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (a way of life)⁶⁰

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ หรือลัทธินั้น ยึดมั่นในหลักการสำคัญสองประการ คือ ความเท่าเทียมกันและความมีเสรีภาพ หลักการสำคัญสองประการนี้เองที่ทำให้ลัทธิประชาธิปไตยเป็นลัทธิที่มีพลังมาก จนสามารถทำลายลัทธิความเชื่อเก่าที่สังคมตะวันตกยึดถือมากอนได้ เช่น ลัทธิกษัตริย์นิยม หรือศักดินานิยม เป็นต้น อย่างไรก็ตามหลักการสองประการนี้ ก็ยากที่จะทำให้เป็นจริงอย่างสมบูรณ์ได้ ในเวลาอันสั้น หลักการทั้งสองนี้จึงกลายเป็นอุดมการณ์อันสูงส่งที่คอยจูงใจให้มนุษย์พยายามต่อสู้ดิ้นรน เพื่อให้สังคมของตนเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง หรือเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น แม้แต่ในสหรัฐอเมริกาเองก็ประสบกับสภาพการต่อสู้ดิ้นรนดังกล่าว เนื่องจากการปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตยสองประการนั้น ไม่ได้ให้ประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่โดยเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง เพราะไปเน้นค่านิยมเมืองมากกว่าค่านิยมเศรษฐกิจ ทำให้คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีโอกาสได้รับการศึกษาสูง มีโอกาสได้อำนาจทางการเมืองมากกว่า จึงเกิดความเชื่อใหม่ว่า ความเสมอภาคทางสังคมและเศรษฐกิจ จะทำให้สังคมเป็น

⁶⁰ กระทบ ทงธรรมชากิ, การเมืองและประชาธิปไตยของไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2519), หน้า 257.

ประชาธิปไตยมากกว่า⁶¹ แต่เนื่องจากการกระทำให้เกิดความเสมอภาคทั้งสองทางเป็นไปได้อย่าง จึงยังคงเป็นอุดมการณ์ของประชาธิปไตยต่อไป

2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง หรือเป็นรูปการปกครอง คือ การจัดรูปการปกครอง โดยกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง บทบาท อำนาจ และหน้าที่ของสถาบันทางการเมือง ตลอดจนถึงวิธีการที่ใช้ในการตัดสินใจปัญหาข้อขัดแย้งในทางปฏิบัติตามแนวความคิดประชาธิปไตย แนวความคิดประชาธิปไตยที่ก่อให้เกิดรูปแบบการปกครองและวิธีการปกครอง⁶² ได้แก่

1 แนวความคิดประชาธิปไตยที่ความมนุษย์มีความสามารถ มีสติปัญญา รู้จักใช้เหตุผล ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่ใช้หลักการประชุมปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2 แนวความคิดประชาธิปไตยที่เชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่มีการวางขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของรัฐบาล

3 แนวความคิดประชาธิปไตยที่เน้นความเท่าเทียมกันของคน ก่อให้เกิดการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่บุคคลอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ การให้สิทธิทางการเมืองโดยไม่จำกัดฐานะ เพศ และพยายามขยายสิทธิในการเลือกตั้งให้กว้างขวางที่สุด

4 แนวความคิดประชาธิปไตยที่ว่า อำนาจอันชอบธรรมทางการปกครอง เกิดจากการให้ความยินยอมของประชาชน ก่อให้เกิดรูปแบบและวิธีการในการปกครอง โดยมีสิทธิทั่วไปในการเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชนไปบริหารประเทศ

5 แนวความคิดประชาธิปไตยที่ว่า อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน ทำให้เกิดการจัดหารูปแบบการปกครองที่มีความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างสถาบันต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นการปกครองโดยประชาชนส่วนใหญ่ มิใช่โดยคน ๆ เดียว

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 270 - 274.

⁶² คุชยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า 15 - 18.

6 แนวความคิดประชาธิปไตยที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะคัดค้าน ไม่เห็นด้วย และ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ก่อให้เกิดรูปการปกครองและวิธีการปกครองที่ให้ความสำคัญ ในสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นคัดค้านนโยบายและการปฏิบัติงานของรัฐบาล

จากแนวความคิดดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดรูปการปกครองในระบบประชาธิปไตย ได้แก่ ระบบรัฐสภาแบบอังกฤษ ระบบประธานาธิบดีแบบสหรัฐอเมริกา และระบบ กึ่งประธานาธิบดี หรือระบบกึ่งรัฐสภาแบบฝรั่งเศส⁶³ อันเป็นแม่บทหรือแบบอย่างของรูป การปกครองระบบประชาธิปไตยที่ประเทศอื่น ๆ พยายามที่จะลอกเลียนแบบไปใช้

ค. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต หมายถึง การปกครองระบบ ประชาธิปไตยที่ดำเนินไปได้ไกล เกือบกับอุดมคติของประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศนั้น⁶⁴ วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจรรณญาณ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม ไม่ใช่ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วย การใช้กำลังรุนแรง มีขันติ อุตุน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตัว เคารพ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล เป็นต้น วิถีชีวิตของ คนในสังคมทุกระดับที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยนี้ จะช่วยส่งเสริมเกื้อหนุนระบบการเมือง แบบประชาธิปไตย แต่ในกรณีที่วิถีชีวิตของคนในสังคมส่วนใหญ่ยังเป็นไปในลักษณะที่นิยม อำนาจ เห็นว่าคนไม่เท่าเทียมกัน ขาดความอดทนที่จะรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างไป จากของคนแล้ว สังคมนั้นอาจมีแต่เพียงประชาธิปไตยที่เป็นรูปแบบทางการเมือง ซึ่งก็จะ ไม่จริงจังยั่งยืน และเป็นการเปิดโอกาสให้มีการเผด็จการหรือลักษณะการปกครองแบบอำนาจ นิยมได้ ที่สันคติที่จะช่วยรักษาระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้ได้นั้น ได้แก่ การมี ศรัทธาเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ การเน้นอิสระเสรีของปัจเจกชน การไม่เชื่อ หรือไม่ไว้วางใจในอำนาจเด็ดขาด การที่คนในสังคมไม่ชอบยอมอยู่ใต้อำนาจ หรือยอม ทำตามคำสั่งการของผู้อื่นโดยไม่คิดไตร่ตรองหาเหตุผลด้วยตนเอง ความมีใจกว้างพร้อม

⁶³ดู กระทบด ทองธรรมชาติ, เรื่องเดิม, หน้า 276 - 294.

⁶⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 294.

ที่จะได้รับความแตกต่างในทางความคิดเห็น ตลอดจนความแตกต่างด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น วิทยาศาสตร์ ศาสนา อุดมการณ์ ความชอบส่วนบุคคล ฯลฯ และความเต็มใจที่จะยอมรับประนีประนอมผ่อนปรน และรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่⁶⁵ รายละเอียดเรื่องวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนี้ จะกล่าวถึงในตอนปัจจุัจจะนี้อ่านวนายคอบระบอบประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง

ประชาธิปไตยตามความหมายในปัจจุบัน หมายถึง ประชาธิปไตยแบบตะวันตก หรือประชาธิปไตยเสรี ที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มโลกเสรี หรือกลุ่มประเทศตะวันตกทั้งหลาย ที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างมีเสถียรภาพมั่นคง ประชาธิปไตยตะวันตกนี้มีพื้นฐานและได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดเสรีนิยม และทุนนิยม ประชาธิปไตยเสรีนิยม จึงย่ำความสำคัญของเสรีภาพในรูปต่าง ๆ และสร้างวิธีการทางการปกครองให้สอดคล้องกับอุดมคติของการเทิดทูนอิสรภาพ ปกป้องเสรีภาพด้วยการมีรัฐบาลที่ได้รับความยินยอมจากประชาชนโดยวิธีการเลือกตั้ง การตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก การสร้างกลไกทางการเมืองที่จะประกันให้รัฐบาลรับผิดชอบต่อประชาชน ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อที่ว่าวิธีการประชาธิปไตย เป็นจุดมุ่งหมายในตัวของมันเอง ประชาธิปไตยแบบตะวันตกจึงเป็นทั้งรูปแบบและวิธีการ กล่าวคือ มีโครงสร้างทางการเมือง ได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ตามแบบประชาธิปไตยแล้ว จะต้องมามีวิธีการแบบประชาธิปไตยด้วย การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงคงอยู่ได้ หรือเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง มิใช่มีแค่รูปแบบอย่างในประเทศกำลังพัฒนาที่ลอกแบบมาใช้ แต่ในทางวิธีการแล้วมิได้เป็นประชาธิปไตยแต่อย่างใด

การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ยึดหลัก "การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน"⁶⁶ การปกครองระบอบนี้ถือว่าอำนาจในการปกครองประเทศจะตองมาจากประชาชน หรือได้รับความยินยอมจากประชาชน และจุดมุ่งหมายของการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ เพื่อประโยชน์ของประชาชน โดยส่วนรวม ฉะนั้นหลักการและวิธีการตลอดจนความมุ่งหมายของประชาธิปไตยจึงอยู่ที่ประชาชนเป็นสำคัญ

⁶⁵ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall Inc., 1963), pp. 91 - 92.

⁶⁶ สันทรพจน์กับลี้ลิตต์ของประธานาธิบดีลินคอล์น

หลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยหลักสำคัญ ดังนี้

1. หลักความเสมอภาค (Equality) ลักษณะของประชาธิปไตย คือ การตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยรัฐบาลอย่างสม่ำเสมอเนื่องกันในฐานะที่ประชาชนมีความเสมอภาคกัน⁶⁷ กล่าวคือ ประชาชนจะทรงมีความเสมอภาคกันทั้งในทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และทางการเมือง หมายความว่า ในทางสังคมประชาชนจะทรงได้รับการเคารพและปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเหลื่อมล้ำต่ำสูงในฐานะของบุคคล ไม่ว่าโดยชาติวุฒิ วิทยุฒิ หรือคุณวุฒิ ของเขาจะเป็นอย่างไร ทางเศรษฐกิจก็จะทรงมีการกระจายความมั่งคั่งไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคมอย่างเสมอหน้ากัน มีโอกาสในทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน⁶⁸ และความเสมอภาคทางการเมือง คือ ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย การดำรงชีวิต การใช้เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง
2. หลักอิสรภาพ (Liberty) ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตามความคู่มากับความเสมอภาค ถ้าไม่มีความเสมอภาคแล้ว อิสรภาพก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้⁶⁹ หลักอิสรภาพนี้ประกอบไปด้วยสิทธิและหน้าที่ (Right and duty) กับเสรีภาพ (freedom) หมายความว่า ประชาธิปไตยมิใช่ให้เพียงเสรีภาพ (freedom) เท่านั้น แต่ต้องมีสิทธิและหน้าที่ด้วย หมายความว่า เมื่อคนมีความเสมอภาคกันในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองคนก็มีอิสรภาพในการดำเนินชีวิตในสังคม ในการประกอบการทางเศรษฐกิจ และในการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ทั้งนี้ต้องรู้อถึงสิทธิของตนว่ามีขอบเขตแค่ไหน และไม่กระทำการใด ๆ ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น ในขณะเดียวกัน ต้องรู้อวาคณมีหน้าที่ประการใดบ้าง ยกตัวอย่างความเสมอภาคทางการเมืองจะก่อให้เกิดอิสรภาพของประชาชน

⁶⁷Dahl, Polyarchy Participation and Opposition p. 1.

⁶⁸Dahl, Modern Political Analysis, pp. 8 - 9.

⁶⁹Calton Clymer Rodee, Totton James Anderson, Carl Quimby Christd, Introduction to Political Science (Tokyo : Kōgakusha Company, Ltd., 1967), p. 94.

ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ประชาชน
มีสิทธิประการใดบ้าง เช่น สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง สิทธิใน
การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐบาลและการเมือง เป็นต้น เมื่อประชาชนมีสิทธิดังกล่าว
ก็เกิดเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ และเมื่อถึงคราวที่จะต้องปฏิบัติ เช่น เมื่อมีการเลือกตั้ง
ผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็จะต้องมีหน้าที่ไปใช้สิทธิของตน

นอกจากนั้นถ้าจะมองคำว่า สิทธิ ในอีกแง่หนึ่งมีไต่หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้น
โดยทันทีเมื่อมีอิสรภาพ แต่คงเป็นสิ่งที่กฎหมายคุ้มครองหรือยอมรับด้วย จึงจะถือว่าเป็น
สิทธิ หรือความถูกต้อง แต่ตามกฎหมายไม่ยอมรับ ก็ไม่เป็นสิทธิหรือความถูกต้อง⁷⁰

นักวิชาการบางท่านมีความเห็นเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยนอกเหนือไปจาก
หลักความเสมอภาคและอิสรภาพ โดยเห็นว่าหลักประชาธิปไตย ได้แก่ หลักการเป็น
ประชาธิปไตยในตัวเอง (คือ การมีรูปการปกครองแบบประชาธิปไตย) หลักการปกครอง
โดยเสียงข้างมาก และหลักการเคารพสิทธิของฝ่ายข้างน้อย⁷¹ อย่างไรก็ตาม ความเห็น
นี้ก็มีรากฐานมาจากหลักความเสมอภาคและอิสรภาพนั่นเอง

เมื่อการปกครองแบบประชาธิปไตย มีหลักการที่เน้นความสำคัญของประชาชน
ความเสมอภาค และอิสรภาพแล้ว ต้องมีวิธีการเพื่อให้บรรลุหลักการดังกล่าว คือ การ
มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกผู้นำฝ่ายต่าง ๆ วิธีการควบคุมการใช้อำนาจของผู้นำเหล่า
นั้น การกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้ใครมาซึ่งอำนาจตัดสินใจ
เช่น การมีรัฐธรรมนูญ การมีการเลือกตั้งโดยเสรี การมีพรรคฝ่ายค้าน และการคุ้มครอง
สิทธิของฝ่ายข้างน้อย

⁷⁰ Alfred de Grazia, Political Behavior (London : Collier -
Macmillan Limited, 1966), p. 342.

⁷¹ Joyce M. Mitchell and William C. Mitchell, Political
Analysis & Public Policy : An Introduction to Political Science
(Chicago : Rand Mc. Nally & Company, 1969), pp. 646 - 648.

วิธีการแบบประชาธิปไตยนี้ดูไม่ใช่ของยาก แต่ในทางปฏิบัติแล้วเป็นไปได้ยาก ทั้งนี้เพราะต้องมีปัจจัยที่จะคอยจรรโลงระบบการเมืองประชาธิปไตย หรือเพื่อที่จะพัฒนาระบบการเมืองไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย โดยทั่วไปแล้ว การพิจารณาปัจจัยเอื้ออำนวยต่อระบบประชาธิปไตยมีสองแนวทางด้วยกัน คือ ปัจจัยทางค่านิยมเศรษฐกิจและสังคม⁷² และปัจจัยทางค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมือง หรือความเชื่อทางการเมือง ความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หมายถึง การมีจิตใจแบบประชาธิปไตย ซึ่ง ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ ได้ศึกษารวบรวมความคิดเห็นของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ พอจะสรุปได้ว่า การมีจิตใจแบบประชาธิปไตยนั้นมีลักษณะดังนี้⁷³

1. คนส่วนใหญ่ในสังคมจะต้องมีจิตใจสนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ต้องการการปกครองระบบนี้มากกว่าแบบอื่น
2. ทั้งผู้นำและประชาชน จะคงยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล จะต้องมีเชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคล รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ในการแสดงความคิดเห็น แม้จะขัดแย้งกับความคิดเห็นของตน

⁷²ปัจจัยทางค่านิยมเศรษฐกิจและสังคมจะไม่ขอลดมาถึงในที่นี้ เนื่องจากจุดมุ่งหมายของวิทยานิพนธ์นี้ต้องการศึกษาทางค่านิยมวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนสำคัญ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมศึกษาได้จาก Seymour Lipset, Political Man (London: Mercury Books, 1963), and Martin Needler, "Political Development and Socioeconomic Development: The Case of Latin America," The American Political Science Review Vol. LXII, No. 4 (September, 1968).

⁷³ทินพันธุ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการสร้างจิตใจ" คำบรรยายวิชาทฤษฎีการเมืองและสังคม แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519. (อักษรณ์)

3. ต้องเคารพในศักดิ์ของการปกครองแบบประชาธิปไตย
4. ต้องสนใจในการมีส่วนร่วมในกิจการทางการเมืองและการปกครอง
5. ต้องสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
6. มีความไว้วางใจผู้อื่น มองโลกในแง่ดี เชื่อมั่นในตัวเอง

รัฐบาล

สร้างสรรค

7. รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล และในทาง
8. ต้องไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

การมีจิตใจแบบประชาธิปไตยย่อมหมายถึง การมีวิถีชีวิตเป็นประชาธิปไตย ซึ่งก่อให้เกิดบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย (Democratic personality) โดยตรง ผู้ที่มีบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย ได้แก่ บุคคลซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้⁷⁴

1. มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง ไม่นิยมการยอมตามความคิดเห็นของผู้อื่น เว้นเสียแต่จะถูกชักจูงให้คล้อยตามได้ว่าความเห็นนั้นมีเหตุผลที่ควรเชื่อถือ
2. เป็นคนที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ ๆ ได้ง่าย
3. มีความรับผิดชอบผูกพันในสิ่งที่เขาได้ตัดสินใจกระทำลงไป
4. ไม่มีอคติต่อผู้ที่แตกต่างจากตน เช่น ศาสนาอื่น เชื้อชาติอื่น และเชื่อในความมีศักดิ์ศรีของผู้อื่น

5. มีน้ำใจไมตรี ไม่ปรักปรำผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผล
6. มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ มีศรัทธาและความหวังต่อชีวิต
7. ไม่ยอมก้มหัวใหญ่ใจใหญ่ให้ใคร ๆ แมวจะยอมรับอำนาจ แต่อำนาจนั้นต้องมีเหตุผล หรือมีความชอบธรรม

8. มีความมุ่งมั่นในการประนีประนอมปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ
9. มีค่านิยมและเป้าหมายในทางประชาธิปไตย

⁷⁴ชยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า 23 และ Mitchell and Mitchell, op. cit., pp. 648 - 652.

ดังนั้น หากประชาชนในประเทศใด มีความเชื่อทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย คือ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย และวิถีชีวิตเป็นประชาธิปไตย ก็จะทำให้เกิดบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นที่เชื่อไว้ว่าการปกครองของประเทศนั้นจะเป็นประชาธิปไตยได้ตลอดไป เช่น ที่ชาวอเมริกันกล่าวว่า

เราชาวอเมริกันใช้คำว่า "ประชาธิปไตย" ในชีวิตประจำวันทุกวัน พวกเราให้ความเคารพ และเชื่อถือต่อประชาธิปไตยเหนือคอมมิวนิสต์ ฟาสซิสต์ และเผด็จการรูปอื่น ๆ เราเชื่อในประชาธิปไตย ในความหมายที่ว่า ประการแรก เป็นรูปแบบการปกครองที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมการเมือง กับประการที่สอง เป็นปรัชญาของสังคม ไคแก่ เป็นวิถีชีวิต เป็นกลุ่มของอุดมการณ์ และทัศนคติที่จะนำบุคลิกภาพของประชาชนในสังคมไปสู่การมีส่วนร่วมในทางการเมืองทางเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมอีกด้วย⁷⁵

ความเชื่อทางการเมืองที่ดีถือว่าเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย มองอีกแง่หนึ่ง คือ ความเชื่อทางการเมืองที่อยู่ในวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (participant political culture) ตามความคิดของ Almond และ Verba⁷⁶ แม้บุคคลทั้งสองจะไม่ได้เชื่อมโยงเข้ากับความเป็นประชาธิปไตย แต่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ ประชาชนมีความสำนึกทางการเมืองสูง มีความกระตือรือร้นสนใจการเมือง และเขาไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ civic culture ทั้งสองได้เสนอแนะว่าเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมของทัศนคติและความเชื่อที่ว่า การเคารพเชื่อฟัง ยอมรับในอำนาจอย่างหนึ่ง กับความเป็นอิสระอย่างมั่นคงอีกอย่างหนึ่ง พลเมืองที่เป็นประชาธิปไตยในอุดมคติ ไคแก่ ผู้ที่เชื่อมั่นในความชอบธรรม ความ

⁷⁵Rodee, Anderson, Christol, op. cit., pp. 92 - 93.

⁷⁶รายละเอียดอยู่ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า 77 - 86.

สามารถ และความตั้งใจของผู้ปกครองประเทศ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีความเชื่อมั่น
ว่าเขามีสิทธิและความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมมีเสียง มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของ
รัฐบาล วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้จึงเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบของอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา
เป็นต้น

การมีความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จึงเกี่ยวโยงกับการมีส่วนร่วม
รวมทางการเมือง เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง
ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก สถาบันการเมืองจะต้องมีรากฐานอยู่
บนการมีส่วนร่วมของประชาชน⁷⁷

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) หมายถึง
ถึงการมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในกิจกรรมทางการเมือง⁷⁸ กิจกรรมทางการเมืองมีอยู่มาก
มาย อาจเรียงลำดับได้จากการออกเสียงเลือกตั้งไปจนถึงการเป็นผู้กำหนดนโยบายและ
การดำเนินนโยบาย⁷⁹ Almond ได้แสดงแบบของมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบ
ต่าง ๆ จากการศึกษาในประเทศที่ต่างกัน และเวลาที่ต่างกัน ได้พบว่า แบบที่นิยมใช้
หรือที่เป็นทางการ (conventional forms) ใช้อยู่ในประเทศประชาธิปไตยสมัย
ใหม่ ส่วนแบบที่ไม่เป็นที่นิยม (unconventional forms) ใช้อยู่ในประเทศกำลัง
พัฒนา (ดูตารางที่ 1) ซึ่งมีทั้งที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย มีความรุนแรงจนถึงการ

⁷⁷Michael Steed, "Participation Through Western
Democratic Institution," in Participation in Politics, ed. by
Geraint Parry (Manchester : Manchester University Press, 1972),
p. 80.

⁷⁸Geraint Parry, "Introduction," in ibid., p. 3.

⁷⁹Ibid., p. 3.

ปฏิบัติ รูปแบบและการปฏิบัติของการมีส่วนร่วมแบบนี้จะมีผลกระทบกระเทือนถึงเสถียรภาพทางการเมือง⁸⁰

ตารางที่ 1
แบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

แบบที่นิยมใช้	แบบที่ไม่นิยมใช้
การออกเสียงเลือกตั้ง การดกเถียงปัญหาทาง การเมือง การหาเสียงเลือกตั้ง การเข้าร่วมกลุ่ม การติดต่อระหว่างบุคคล กับการเมืองและ เจ้าหน้าที่ของ รัฐบาล	การร้องเรียน การเดินขบวน การเผชิญหน้า การไม่เคารพเชื้อพัง การกระทำรุนแรงทางการเมือง เมืองควยการทำลาย ทรัพย์สิน วางเพลิง การลักพาตัวบุคคลสำคัญ และการฆาตกรรม การปฏิบัติด้วยยุทธวิธีสงคราม กองโจร

ที่มา : Almond, Comparative Politics Today : A World View, p. 59

⁸⁰ Almond., op. cit., p. 59.

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีแบบของการมีส่วนร่วมแบบอื่น ๆ ที่ประชาชนกลุ่มย่อยในระบบการเมืองทั้งเผด็จการและประชาธิปไตยสามารถใช้ได้ ซึ่ง Verba และ Nie ได้เสนอแบบที่ใช้อยู่ในสหรัฐอเมริกา 6 แบบด้วยกันคือ⁸¹

1. แบบไม่กระตือรือร้น (inactives)
2. แบบไม่ออกเสียงเลือกตั้ง แต่ไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมใด ๆ ทางการเมือง
3. แบบมีบทบาทและสนใจการเมืองอย่างแคบ ๆ (parochials)
4. แบบเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและเป้าหมายทางการเมือง (communalists)
5. แบบเข้าไปมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (campaigners)
6. แบบเป็นนักการเมืองเต็มตัว (complete activists)

การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน นอกจากจะต้องมีความเชื่อทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องของอีกหลายประการ เช่น ครอบครัว เพศ อายุ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ⁸² ของผู้เข้ามีส่วนร่วม รางวัลหรือสิ่งจูงใจให้คนเข้ามีส่วนร่วม⁸³ และสภาวะทางการเมืองและสังคมที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง⁸⁴ เป็นต้น ซึ่งจะไม่กล่าวถึงในที่นี้

⁸¹Parry, op. cit., p. 62.

⁸²รายละเอียดอยู่ใน ibid., p. 66; Robert E. Lane, Political Life (London : Collier - Macmillan Limited, 1969), pp. 204 - 219; and Almond, op. cit., pp. 66 - 68.

⁸³รายละเอียดอยู่ใน James L. Payne and Oliver H. Woshinsky, "Incentives for Political Participation," World Politics, Vol. XXIV, No. 4 (July, 1972), 518 - 543.

⁸⁴de Grazia, op. cit., pp. 169 - 170.

สรุป

ความเชื่อทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อ ที่เกิดจากการรวบรวมและสัมพันธ์กันของประสบการณ์ที่คนได้รับมาเป็นเวลานาน และคงอยู่ในจิตใจ ความเชื่อจะเปลี่ยนแปลงได้เมื่อคนได้รับความรู้ใหม่ สะสมขึ้นเป็นประสบการณ์ใหม่ ก็จะกลายเป็นความเชื่ออันใหม่ขึ้น จึงต่างกับทัศนคติที่เป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกต่อวัตถุ ต่อบุคคล จากความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่มีอยู่ก่อนกับสภาพแวดล้อมในสังคม และความเห็นที่เป็นความรู้สึกซึ่งเกิดขึ้นชั่วครั้งชั่วคราว โดยพื้นฐานของความเชื่อในจิตใจ ความเชื่อทางการเมืองยังเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อการพัฒนาทางการเมือง เพราะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองที่จะไปสร้างระบบการเมืองแบบที่ประชาชนเชื่อ ถ้าสังคมใดต้องการพัฒนาการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย ประชาชนในสังคมนั้นก็ต้องมีความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย คือ มีความเชื่อในหลักการของประชาธิปไตย ได้แก่ ความเสมอภาค และอิสรภาพ และมีวิถีชีวิตหรือจิตใจเป็นประชาธิปไตยจึงจะก่อให้เกิดบุคคลิกภาพที่เป็นประชาธิปไตย มีความกระตือรือร้นสนใจการเมืองและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น การพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยจะเป็นไปได้ถ้าประชาชนมีความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ถ้าประชาชนมิได้มีความเชื่อดังกล่าวแล้ว การพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยก็ย่อมเป็นไปได้ยาก ในการศึกษานี้ ได้ทำการสำรวจความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานคร มาเป็นตัวอย่าง สำหรับการพิจารณาว่า การพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทย ตามนโยบายของรัฐบาลนั้น จะเป็นไปได้หรือไม่ ผลการสำรวจจะกล่าวไปในบทต่อไป